

Изабелла Красейко,
доктор хабілітований, Академія ім. Я. Длугоша
в Ченстохові (Республіка Польща)

РОЗВИТОК НОВОГО ДЛЯ ПОЛЬЩІ ПРОФЕСІЙНОГО НАПРЯМУ – АСИСТЕНТ РОДИНИ

Анотація. У статті розкривається процес утвердження в Польщі нового професійного напрямку – асистент родини. Підкреслюється, що цей вид соціальної роботи має опиратися на сімейноцентрований підхід, коли експертами виступають не професійні працівники, а самі користувачі послуг — родина та її члени. Названа інноваційна послуга у сфері соціальної роботи отримала в Польщі законодавче визнання і продовжує розвиватися та поширюватися в країні. Зазначається, що започаткування професії асистента родини вимагає запровадження спеціалізації у фаховій підготовці соціальних працівників.

Ключові слова: асистент родини, соціальний працівник, фахова підготовка, родина.

Изабелла Красейко

РАЗВИТИЕ НОВОГО ДЛЯ ПОЛЬШИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО НАПРАВЛЕНИЯ – АССИСТЕНТ СЕМЬИ

Аннотация. В статье раскрывается процесс утверждения в Польше нового профессионального направления – ассистент семьи. Подчеркивается, что этот вид социальной работы должен опираться на семейноцентрированный подход, когда экспертами выступают не профессиональные работники, а сами пользователи услуг — семья и ее члены. Названная инновационная услуга в сфере социальной работы получила в Польше законодательное признание и продолжает развиваться и распространяться в стране. Отмечается, что основание профессии ассистента семьи требует введения специализации в профессиональной подготовке социальных работников.

Ключевые слова: ассистент семьи, социальный работник, профессиональная подготовка, семья.

Isabella Kraseyko

DEVELOPMENT OF A NEW DIRECTION FOR POLAND PROFESSIONAL – FAMILY ASYSTENT

Abstract. The article reveals the process of confirmation in Poland a new professional direction assistant family. It is emphasized that this kind of social work should be based on family-centered approach, where experts do not act professional staff and services users themselves — and their family members. Named innovative service in the field of social work received legal recognition in Poland and continues to grow and spread in the country. It is reported that starting assistant profession requires families to introduce specialization in professional training of social workers.

Keywords: family assistant, social worker, professional training, family.

Постановка проблеми

Асистент родини – це новий для Польщі напрям професійного розвитку, який полягає в роботі з родиною в контексті системи підтримки сім'ї. Ми є свідками формування культури практики роботи асистента з сім'єю, зокрема комплексу заходів, які є унікальними для цієї професійної групи, які визначають її особливості та ідентичність. Головним завданням асистента є підтримка батьків щодо правильного здійснення ними опікунсько-виховної функції, а також розвиток у членів родини навичок і рішень, які допомагають у подоланні життєвих труднощів. З такими родинами для вирішення означених проблем зазвичай уже працювали інші соціальні служби (соціальний працівник, шкільний психолог, сімейний лікар, куратор, дільничний інспектор поліції, співробітники опікунсько-виховних закладів тощо). Це означає, що асистенту потрібен інший підхід, ніж у працівників цих професій. Точаться дебати, звідки ж було впроваджено до польської системи підтримки сім'ї асистентуру родини, у чому полягають роль та обсяг завдань асистента родини. У статті в загальних рисах описано процес формування цієї нової для Польщі професії.

Датою початку реалізації в Польщі індивідуальної допомоги сім'ї, названої асистентурою родини, можна вважати 1990–2005 роки, а саме: створення перших програм такого типу в межах діяльності Повіслянського соціального фонду у Варшаві, у Міському центрі соціальної допомоги в Руді-Шльонській, у Міському центрі соціальної допомоги в Сопоті. Услід за ними, схожі програми розпочали реалізовувати інші організаційні одиниці соціальної допомоги та неурядові організації.

На створення асистентури родини в Польщі вплинуло кілька чинників. По-перше, багато людей, які після соціально-економічної трансформації не знайшли себе у змінених реаліях. Крім того, подальше перетворення країни, закриття підприємств з робочими місцями для людей, підготовлених до виконання нескладної, конкретної роботи, розвиток сучасних технологій призвели до зростання соціальних проблем: довготривалого безробіття і безпорадності^{39;9}. Безліч дефіцитів, які виникають у частини сімей, що живуть в умовах бідності, а також проблеми, породжені різними вадами, проблеми співіснування та виникнення нових проблем унаслідок уже наявних, створюють несприятливу ситуацію для самостійного їх вирішення. Часто трапляється, що у сім'ї немає бажання й готовності здійснити певні дії для виправлення становища, бракує віри у те, що є така можливість. Саме через це такі родини теж потребують допомоги і підтримки, зокрема і у виховній сфері¹¹. По-друге, існує необхідність реальної допомоги сім'ям і дітям у родинах, особливо тим, які почуваються самотніми,

---

³⁹ Szarfenberg R. (red.). Krajowy raport badawczy. Pomoc i integracja społeczna wobec wybranych grup – diagnoza standaryzacji usług i modeli instytucji, WRZOS. — Warszawa, 2011.

⁹ Hryniewicka A. Pomoc społeczna w liczbach: 2010, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa, 2010.

¹¹ Kawczyńska-Butrym Z. Rodziny zależne od pomocy – wsparcie z zewnątrz – wykorzystanie zasady domina i synergii (DiS) oraz zasobów rodziny, [w:] D. Trawkowska (red.), Pomoc społeczna wobec rodzin, Wyd. Edukacyjne «Akapit», Toruń, 2011. — С. 77–79.

небажаними, які пережили голод, жорстоке поводження та домагання⁴⁴, про що йдеться як у спеціалізованій літературі з галузі суспільних наук^{42; 2; 15; 28; 43; 38}, так і у висновках практиків. По-третє, необхідність виокремлення спеціальностей у межах уже наявних професій або, як виявилось з часом, створення нової соціальної служби, яка б інтенсивно підтримувала сім'ї у подоланні труднощів, зокрема, здійснюючи опікунсько-виховну функцію в природному середовищі існування сім'ї. Виявилось, що робота наявних соціальних служб є недостатньою, як правило, через обмежені можливості впливу на родину.

З більшості звітів про дослідження стану соціальної роботи в Польщі^{33; 34; 35; 5; 24; 14} видно, що соціальні працівники, незважаючи на високу кваліфікацію і розуміння своєї ролі у сфері допомоги сім'ям, перевантажені великою кількістю обов'язків у різних сферах з різноманітною проблематикою, а їхня робота переважно обмежується поданням заяв про допомогу, виконанням інших адміністративних процедур та консультацій, і, незважаючи на, здавалося б, інноваційні рішення (наприклад, соціальний контракт), загалом не є мотивуючими для споживачів. Соціальний працівник рідко присутній як особа, яка координує й організовує сукупність заходів щодо дитини та її сім'ї. Отже, пропонується змінити модель роботи соціальних працівників з сім'ями. Це повинна бути робота не «для» родини, а «з» родиною, в якій поєднуються соціально-побутові, суспільно-виховні та терапевтичні заходи.

---

⁴⁴ Zwoliński A. Krzywdzone dzieci. Zagrożenia współczesnego dzieciństwa, Wydawnictwo WAM. — Kraków, 2012.

⁴² Wódz K. Praca socjalna w środowisku zamieszkania, Wyd. Naukowe Śląsk. — Katowice, 1998.

² Brągiel J. Rodzina obszarem pracy socjalnej / J. Brągiel, P. Sikora (red.), Praca socjalna – wielość perspektyw. Rodzina – Multikulturowość – Edukacja, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 2004.

¹⁵ Kozubowska U. Nowe wymiary pracy socjalnej z rodziną – stan aktualny i kierunki przemian, [w:] J. Brągiel, P. Sikora (red.), Praca socjalna – wielość perspektyw. Rodzina – Multikulturowość – Edukacja, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 2004.

²⁸ Marzec-Holka K. Trauma przemocy seksualnej dziecka a granice interwencji w życie rodziny, [w:] A. Żukiewicz (red.), Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki do wsparcia, Wyd. Impuls. — Kraków, 2011.

⁴³ Trawkowska D. Praca socjalna z rodziną w pomocy społecznej – skuteczny czy pozorny instrument przeciwdziałania wykluczeniu rodzin korzystających z pomocy społecznej, [w:] K. Wódz, S. Pawlas-Czyż (red.), Praca socjalna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego, Wyd. Akapit. — Toruń, 2008.

³⁸ Szarfenberg R. Interwencja rodzinna i piecza zastępcza – pomiędzy mediami, polityką i dowodami, [w:] D. Trawkowska (red.), Pomoc społeczna wobec rodzin, Wyd. Edukacyjne «Akapit». — Toruń, 2011.

³³ Rymśa M. (red.), Czy podjęcie aktywizujące ma szansę? Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce 20 lat po reformie systemu pomocy społecznej, Instytut Spraw Publicznych. — Warszawa, 2011.

³⁴ Rymśa M. Opieka zastępcza nad dzieckiem a praca socjalna, czyli o niedostatkach zreformowanego systemu pomocy społecznej w Polsce, [w:] A. Kwak (red.), Z opieki zastępczej w dorosłe życie. Założenia a rzeczywistość, Instytut Spraw Publicznych. — Warszawa, 2006.

³⁵ Rymśa M. Praca socjalna i pracownicy socjalni w modelu aktywnej polityki społecznej, [w:] K. Wódz, K. Piątek (red.), Socjologia i polityka społeczna a aktualne problemy pracy socjalnej, Wyd. Edukacyjne «Akapit». — Toruń, 2004.

⁵ Dudkiewicz M. (red.), Pracownicy socjalni: pomiędzy instytucją pomocy społecznej a środowiskiem lokalnym, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2011.

²⁴ Langowska K., Asystent rodziny jako nowa metoda pracy pomocy społecznej, [w:] M. Szpunar (red.), Asystentura – nowa metoda w pomocy społecznej w Polsce, Wyd. MOPS w Gdyni, Gdynia, 2010. — C. 9–30.

¹⁴ Kotlarska-Michalska A. Praca socjalna w rodzinie, z rodziną i dla rodziny w perspektywie ról zawodowych pracownika socjalnego i asystenta rodziny, [w:] A. Żukiewicz (red.), Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, 2011. — C. 56–57.

Недостатньою є й робота судового куратора, яка зводиться переважно до виконання інформаційно-контрольної функції¹⁰. Педагогічні працівники (вихователь, шкільний психолог, психолог, працівник психолого-педагогічної консультації) працюють здебільшого в приміщенні певного закладу. Якщо ж родичі дитини не взаємодіють з цими інституціями, то педагогічні працівники мають обмежений вплив на те, що відбувається з дитиною вдома. Схожа ситуація складається і з сімейним лікарем, який працює лише з тими сім'ями, які висловили готовність здійснювати терапію в його кабінеті. До цього долучається ще й низький рівень співпраці між цими службами. Крім того, поки дитина перебувала в замінній родині, ніхто не допомагав їй справжній сім'ї змінити життя для того, щоб вона змогла прийняти назад виховувану іншими дитину.

У деяких місцевостях Польщі мотивацією для впровадження асистентури родини стали так звані добрі практики, реалізовані за кордоном та в межах інших сфер соціальної допомоги. Асистентура родини поширювалася одразу після або в деяких місцевостях одночасно з асистентурою неповносправних осіб^{1;40}, безробітних або бездомних^{3;4}. Така форма допомоги уже понад кілька десятиріч років є популярною в Західній Європі, Сполучених Штатах Америки та Канаді. Її можна зустріти під різними назвами: коучинг (job-coaching, life-coaching), компаньйонство, наставництво, менторство, асистування або просто спеціалізація соціальної роботи (із указанням виду суспільної соціальної роботи або інтенсивності соціальної роботи).

У гмінах, де з'явилися перші проекти, органи місцевого самоврядування заявили про свою підтримку та створення належних умов для функціонування асистентури^{32;8}. Безумовно, робота асистентів родини вписується в пріоритетні заходи соціальної політики міст, зокрема, з погляду забезпечення рівних можливостей для осіб, які опинилися під загрозою соціальної ізоляції. Крім того, у проведених у цей період дослідженнях³² згадуються керівники самих центрів як ініціатори, прихильні до впровадження нових моделей соціальної роботи, при яких діти продовжують перебувати у природному для них середовищі. Керівники центрів соціальної допомоги побачили в асистентурі шанс на здійснення ефективних заходів з родинами і для родин, тим самим зменшуючи кількість дітей, які перебувають під замінними формами опіки. Саме тому спочатку головною метою проектів було зменшення кількості дітей, які щорічно потрапляють до

---

¹⁰ Jedynek T., Stasiak K. (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Wyd. Prawnicze Lexis-Nexis, Warszawa, 2008. — С. 407.

¹ Bojarska M. *Usługi asystenckie w systemie wsparcia osób niepełnosprawnych*, Wyd. / M. Bojarska, B. Karlińska. — PEKiN, Szczecin, 2007.

⁴⁰ Szeroczyńska M. *Asystent osoby z niepełnosprawnością. Studium prawno-porównawcze*, Wyd. STI. — Warszawa, 2007.

³ Dębska-Cenian A., Olech P. (red.), *Od ulicy do samodzielności życiowej. Standardy społecznej i zawodowej (re)integracji w sześciu sferach*, Drukarnia Wydawnictw Naukowych, Gdańsk, 2008.

⁴ Dębska-Cenian A., Olech P. (red.), *Standard asystowania. Od ulicy do samodzielności życiowej*, Wyd. Pomorskie Forum na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk, 2008.

³² Rudnik M. *Asystentura rodzin realizowana w ośrodkach pomocy społecznej w Polsce*, [w:] M. Szpunar (red.), *Asystentura – nowa metoda w pomocy społecznej w Polsce*, Wyd. MOPS w Gdyni. — Gdynia, 2010. — С. 31–46.

⁸ Guć M. *Asystentura – szanse i zagrożenia z perspektywy gminy*, [w:] M. Szpunar (red.), *Asystentura – nowa metoda w pomocy społecznej w Polsce*, Wyd. MOPS w Gdyni, Gdynia, 2010. — С. 49–89.

закладів з цілодобовим доглядом²⁴. Мав значення також економічний ефект, який виник унаслідок зменшення кількості вихованців опікунсько-виховних закладів та погіршення медіа-картини соціальної допомоги як такої, що не справляється з тим, що відбувається в сім'ї або, навпаки, безпідставно вилучає дитину з сім'ї³⁸. Наступним чинником, що сприяв реалізації асистентури родини, є поява можливості створення і впровадження інституціями соціальної допомоги різноманітних системних проектів, що фінансуються з фондів Європейського Союзу.

Професійною групою, яка виступила проти створення нової професії, були соціальні працівники. На їхню думку, соціальна допомога вимагає системних змін, які, зокрема, полягають у розділенні соціальної роботи та призначенні допомоги, спрощенні процедури надання матеріальної допомоги, зменшенні кількості верств населення, які припадають на одного соціального працівника^{37; 33}. На думку більшості соціальних працівників, які брали участь у проведеному у той період дослідженні, не було потреби у створенні нової професії, «витвору», як вони його називали, оскільки саме вони є найкраще підготовленою соціальною службою для здійснення професійної соціальної роботи з сім'ями^{21; 17}. Критику, спрямовану у цей бік, законодавці пов'язували з тривогою щодо зниження рівня і так низької престижності професії соціального працівника. Появу асистентури працівники соціальних служб трактували як прояв відсутності довіри до рівня їхньої кваліфікації та компетенції^{14; 31; 41}. Соціальні працівники наполягали на тому, що якщо вже коли-небудь асистентура родини і повинна бути впроваджена, то лише через центри соціальної допомоги, що, зрештою, і відбулося.

Зі свого боку, представники неурядових організацій заперечували проти того, щоб асистентура впроваджувалася у центрах соціальної допомоги через надмірну бюрократизацію їх роботи, надання матеріальної допомоги, директивний та занадто підконтрольний стиль діяльності.

У різних проектах періоду 2005–2011 років, у межах яких реалізовувалася асистентура родини, згадуючи про її мету та суть, посилаються на визначення,

---

²⁴ Łangowska K., Asystent rodziny jako nowa metoda pracy pomocy społecznej, [w:] M. Szpunar (red.), Asystentura – nowa metoda w pomocy społecznej w Polsce, Wyd. MOPS w Gdyni, Gdynia, 2010. — С. 16.

³⁸ Szarfenberg R. Interwencja rodzinna i piecza zastępcza – pomiędzy mediami, polityka i dowodami, [w:] D. Trawkowska (red.), Pomoc społeczna wobec rodzin, Wyd. Edukacyjne «Akapit». — Toruń, 2011. — С. 145–160.

³⁷ Skuza Z., Żukowska B. Propozycje zmian pomocy społecznej, «Problemy Społeczne», maj-czerwiec, 2010.

³³ Rymśa M. (red.), Czy podjęcie aktywizujące ma szansę? Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce 20 lat po reformie systemu pomocy społecznej, Instytut Spraw Publicznych. — Warszawa, 2011.

²¹ Krasiejko I. Nowa rola asystenta rodziny, [w:] D. Trawkowska (red.), Pomoc społeczna wobec rodzin, Interdyscyplinarne rozważania o publicznej trosce o dziecko i rodzinę, Wyd. Edukacyjne «Akapit». — Toruń, 2011. — С. 261–289.

¹⁷ Krasiejko I. Asystent rodziny – proponowane zmiany ustawowe, opinie i podejmowane działania, «Praca Socjalna». — 2010. — № 5. — С. 3–13.

¹⁴ Kotlarska-Michalska A. Praca socjalna w rodzinie, z rodziną i dla rodziny w perspektywie ról zawodowych pracownika socjalnego i asystenta rodziny, [w:] A. Żukiewicz (red.), Asystent rodziny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, 2011. — С. 63.

³¹ Raclaw M. Zmiany w pracy socjalnej z rodziną – w stronę kontroli stylu życia i zarządzania marginalizacją, [w:] M. Rymśa (red.), Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce. Między służbą a urzędem, Instytut Spraw Publicznych. — Warszawa, 2012. — С. 241.

⁴¹ Szmagałski J. Współczesne tendencje w pracy socjalnej - wciąż te same problemy? (komentarz), [w:] M. Rymśa (red.), Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce. Między służbą a urzędem, (raport z badań), Instytut Spraw Publicznych. — Warszawa, 2012. — С. 251–252.

розміщене на інтернет-сторінці і запропоноване М. Лісінським з Повіслянського соціального фонду, одного з перших місць, де впроваджувалася ця діяльність. Під асистентурою родини фондом та рештою перших її реалізаторів розумілися «індивідуальна допомога, спрямована на вирішення конкретних проблем підопічного, а також пробудження у ньому віри у власні можливості та мотивації до здійснення дій, які до цього часу здавалися йому неможливими. Завданням асистента є надання допомоги у зміні ставлення змаргіналізованих осіб щодо своєї спроможності щось змінити, підвищення впевненості щодо їхнього впливу на власне життя, підняття самооцінки. Головними методами, які використовує асистент, є супровід підопічного і вибіркова підтримка його реальних прагнень». Необхідною умовою реалізації асистентури родини була зміна характеру роботи представника соціальних служб «з деспотичного та бюрократичного на доброзичливий, товариський і партнерський»²⁵.

Згадуючи про початки асистентури родини в Польщі, доцільно згадати й про процес підготовки закону про підтримку родини. У 2008 році було розроблено Основні положення законопроекту про «Підтримку родини та систему заміної опіки над дитиною». Там міститься положення про те, що залучення асистента родини до безпосередньої роботи з родиною є необхідністю, оскільки головною причиною передачі дітей під різні форми заміної опіки та направлення до опікунсько-виховних закладів є відсутність достатньої допомоги сім'ї з великою кількістю труднощів. 1 січня 2012 року набув чинності Закон від 9 червня 2011 року «Про підтримку родини та систему заміної опіки»⁶, згідно з яким асистентура мала стати обов'язковою формою підтримки в гмінах, а також слід було уніфікувати кваліфікацію, завдання й організацію роботи асистента. Відповідно до ст. 11 Закону, асистент родини працює з родинами, які перебувають у складних життєвих обставинах, здійснюючи опікунсько-виховну функцію. Отже, основним завданням асистента є підтримка батьків у здійсненні ними опікунсько-виховної функції та розвиток у членів сім'ї навичок щодо вміння знаходити вирішення проблем. До інших завдань належать, зокрема: допомога родині у вирішенні соціальних, психологічних, педагогічних проблем, суспільна і професійна активізація та мотивування батьків і дітей скористатися іншими формами допомоги й інтеграції (ст. 15). Один асистент може працювати щонайбільше з 15 родинами в середовищі їхнього проживання або в місці, яке вказала родина.

Від асистента родини вимагається широке коло знань та умінь, які він повинен отримати, здобувши вищу освіту за спеціальностями «педагогіка», «психологія», «соціологія», «наука про сім'ю та соціальну роботу», або впродовж щонайменше 230-годинного навчання (за умови наявності вищої освіти за будь-якою спеціальністю, крім вищезазначених, або середньої освіти). Розпорядженням міністра праці та соціальної політики від 9 грудня 2011 року «Про здобуття

---

²⁵ Liciński A. Asysta rodzinna. Projekt realizowany od czerwca 2005 do marca 2008 roku w ramach PIW EQUAL. <http://www.przeciw-ubostwu.brpo.gov.pl/pliki/1226049987.pdf> [dostęp dnia 31. 08. 2012].

⁶ Dz. U. z 2011 nr 272, poz. 1608. (Дзєннїк Устав з 2011 р. № 272, поз. 1608).

кваліфікації асистента родини»⁶ затверджено навчальний план для осіб з середньою або вищою освітою (з будь-якою спеціальністю, крім вищезазначених), що відповідає обсягу знань та умінь, необхідних для кожного кандидата на роль асистента родини.

За результатами загальнопольського дослідження у грудні 2015 року, гміни працевлаштували 3816 асистентів родини, тобто на 12,4% більше, ніж у 2014 р. (3393 асистенти). Проте у 178 гмінах і досі немає жодного асистента. Із загальної кількості 3816 асистентів 2548 (тобто 67%) асистентів було працевлаштовано на підставі трудового договору за системою обліку робочого часу, залежно від виконаних завдань, а 1268 (тобто 33%) — на підставі договору про надання послуг. Це означає зростання на 9,2% кількості асистентів, працевлаштованих на підставі трудового договору, порівняно з 2014 роком, що свідчить про те, що органи місцевого самоврядування гмін чимраз частіше використовують таку форму працевлаштування. Упродовж минулого року послугами асистентів родини скористалися 41 739 родин (у 2014 р. — 37 876 родин), що свідчить про зростання на 10,1%, порівняно з попереднім роком⁴⁵.

Після п'яти років реалізації на практиці положень закону про підтримку родини та систему заміної опіки, на підставі якого здійснюється підтримка сімей у вигляді асистентури, доцільно дати відповідь на запитання «Чи реалізований модельний підхід до ролі і завдань асистента родини, який полягає у підтримці, супроводі, педагогізації і здійсненні можливих запобіжних заходів у ситуації, яка загрожує безпеці дітей?»

З результатів проведених досліджень¹⁸ видно, що на практиці не існує єдиного розуміння ролі, завдань і методів роботи асистента родини, а є ціла система — від допомоги шляхом супроводу членів сім'ї з метою розвитку їхніх батьківських і життєвих умінь та навичок до визначення завдань і перевірки їх виконання, а також контролю і втручання. У деяких центрах соціальної допомоги розуміння ролі асистента родини має тенденцію до акцентування на функції контролю та втручання, при одночасному технічному трактуванні методів побудови зв'язків з оточуючим соціумом, опираючись на встановлення асистентом родини довірливих стосунків. Від асистентів родини очікується, що вони відвідуватимуть родини без попередження, навіть у вечірній час та у вихідні дні. У випадку, коли не вдається отримати необхідну інформацію про сім'ю, залучатиметься асистент родини з метою встановлення близьких стосунків, завдяки яким можна буде отримати відомості, необхідні для соціального втручання (вилучення дітей, повернення неналежним чином використаних виплат). Безумовно, це пов'язано з одвічною дилемою соціальних служб: як поєднати явну (допомогу) і приховану (контроль) функції соціальної роботи; як підтримувати родичів з великою кількістю проблем і мотивувати їх до змін, водночас оберігаючи дітей від їхньої деструктивної поведінки, потребу в зміні якої, особливо на початку

⁶ Dz. U. z 2011 nr 272, poz. 1608. (Дзєннік Устав з 2011 р. № 272, поз. 1608).

⁴⁵ Z wystąpienia Minister E. Rafalskiej na V Ogólnopolskim Zlocie Asystentów Rodziny, Gdynia dnia 12.09.2016 roku.

¹⁸ Krasiejko I. Asystent rodziny – towarzysz czy interwent? «Praca Socjalna». — 2016. — № 1.

співпраці з асистентом, вони не помічають. Проте слід мати на увазі, що така стратегія є грубим порушенням засад професійної етики, в якій фахівець об'єктивно використовує сутність довіри у взаєминах. Щоразу частіше на практиці роль та сфера діяльності асистента нагадують працю судового куратора.

Головним фактором, який спричиняє домінування соціального втручання в роботі асистента родини, є очікування керівництва та інших соціальних служб, зокрема, суддів у сімейних справах, у яких, на жаль, дуже часто відсутнє уявлення про те, у чому, насправді, полягає робота асистента. Асистенти родини також звертали увагу на те, що відхід від підтримувальної ролі асистента родини викликає опір сім'ї, не лише перед зміною ситуації, а й перед особою і методами дій працівника, через що втрачається результативність роботи наступної соціальної служби, спрямованої на поліпшення становища дітей у сім'ях. Ще однією складністю у здійсненні асистентури є низька можливість супроводу через відсутність коштів на проїзд до родин, надто велика територія. Умови праці асистентів родини у деяких гмінах не пристосовані до потреб, пов'язаних з виконанням такої складної, з погляду її змісту, методології та емоційного навантаження, роботи. Закон про підтримку родини не гарантує супервізії, проте дає можливість працевлаштування на підставі договору про надання послуг, що породжує ряд негативних наслідків для асистентів родини¹⁶. Тільки 32% загальної суми витрат на асистентуру надходить з бюджету гмін⁷, і ці кошти використовуються переважно для виплати заробітної плати асистентам родини. Дотації від міністерства надходять з великим запізненням, що призводить до перерв у реалізації асистентури та високої плинності кадрів. Проїзд до родин та установ, оснащення робочого місця багатьох асистентів здійснюють за власний кошт.

Необхідно забезпечити розвиток так званої професійної культури цієї нової професії й її ідентичність шляхом створення можливостей для аналізу власної ролі, а також рефлексійне вивчення теорії і методології соціально-педагогічної роботи з сім'єю; промоцію і підвищення рівня поінформованості громадськості у цій сфері. До добрих практик можна зарахувати загальнопольські та регіональні зустрічі асистентів родини, навчання для працівників соціальних служб, а також створення Загальнопольської асоціації асистентів родини. Асистенти родини також вимагають внесення змін до Закону «Про підтримку родини», передусім, у частині гарантування доступу до обов'язкової супервізії, поліпшення умов праці, а також конкретизації категорії сімей, які є бенефіціарами підтримки, та вилучення із завдань асистента родини соціального втручання з метою повернення асистентурі підтримувального та профілактичного напрямів. П. Салустович у своїх роздумах висловив думку про те, що не варто продовжувати вкладати кошти в асистентуру, якщо замість діяльності, спрямованої на підтримку і профілактику, вона стала інструментом дисципліни, контролю і репресій³⁶.

---

¹⁶ Krasiejko I. Asystenci rodziny zatrudnieni na umowę zlecenia jako prekariusze – zagrożenia dla profesjonalizacji nowego zawodu, «Polityka Społeczna». — 2016. — № 1.

⁷ Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2013 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (2014). — <http://www.mpips.gov.pl> [dostęp 12.01.2015].

³⁶ Sałustowicz P. Czy warto inwestować w asystenturę rodzinną? «Praca Socjalna». — 2015. — № 4.

Список використаних джерел

1. Bojarska M. Usługi asystenckie w systemie wsparcia osób niepełnosprawnych, Wyd. / M. Bojarska, B. Karlińska. — PEKiN, Szczecin, 2007.
2. Brągiel J. Rodzina obszarem pracy socjalnej / J. Brągiel, P. Sikora (red.), Praca socjalna – wielość perspektyw. Rodzina – Multikulturowość – Edukacja, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 2004.
3. Dębska-Cenian A., Olech P. (red.), Od ulicy do samodzielności życiowej. Standardy społecznej i zawodowej (re)integracji w sześciu sferach, Drukarnia Wydawnictw Naukowych, Gdańsk, 2008.
4. Dębska-Cenian A., Olech P. (red.), Standard asystowania. Od ulicy do samodzielności życiowej, Wyd. Pomorskie Forum na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk, 2008.
5. Dudkiewicz M. (red.), Pracownicy socjalni: pomiędzy instytucją pomocy społecznej a środowiskiem lokalnym, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2011.
6. Dz. U. z 2011 nr 272, poz. 1608. (ДЗЕННІК Устав з 2011 р. № 272, поз. 1608).
7. Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2013 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (2014). — <http://www.mpips.gov.pl> [dostęp 12.01.2015].
8. Guć M. Asystentura – szanse i zagrożenia z perspektywy gminy, [w:] M. Szpunar (red.), Asystentura – nowa metoda w pomocy społecznej w Polsce, Wyd. MOPS w Gdyni, Gdynia, 2010.
9. Hryniewicka A. Pomoc społeczna w liczbach: 2010, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa, 2010.
10. Jedynak T., Stasiak K. (red.), Zarys metodyki pracy kuratora sądowego, Wyd. Prawnicze Lexis-Nexis, Warszawa, 2008.
11. Kawczyńska-Butrym Z. Rodziny zależne od pomocy – wsparcie z zewnątrz – wykorzystanie zasady domina i synergii (DiS) oraz zasobów rodziny, [w:] D. Trawkowska (red.), Pomoc społeczna wobec rodzin, Wyd. Edukacyjne «Akapit», Toruń, 2011.
12. Kotlarska-Michalska A. Przejawy dysfunkcji w pomocy społecznej i możliwości jej naprawy, [w:] R. Szarfenberg, D. Trawkowska (red.), Jaka pomoc społeczna? http://recesja.icm.edu.pl/ips/problemyps/forum13_14.pdf [dostęp dnia 20.11.2012].
13. Kotlarska-Michalska A. Trudności w pracy zawodowej pracowników socjalnych w świetle badań socjologicznych, [w:] J. Brągiel, I. Mudrecka (red.), Problemy kształcenia zawodowego pracowników socjalnych, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 1998.
14. Kotlarska-Michalska A. Praca socjalna w rodzinie, z rodziną i dla rodziny w perspektywie ról zawodowych pracownika socjalnego i asystenta rodziny, [w:] A. Żukiewicz (red.), Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, 2011.
15. Kozubowska U. Nowe wymiary pracy socjalnej z rodziną – stan aktualny i

kierunki przemian, [w:] J. Brągiel, P. Sikora (red.), Praca socjalna – wielość perspektyw. Rodzina – Multikulturowość – Edukacja, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 2004.

16. Krasiejko I. Asystenci rodziny zatrudnieni na umowę zlecenia jako prekariusze – zagrożenia dla profesjonalizacji nowego zawodu, «Polityka Społeczna». — 2016. — № 1.

17. Krasiejko I. Asystent rodziny – proponowane zmiany ustawowe, opinie i podejmowane działania, «Praca Socjalna». — 2010. — № 5.

18. Krasiejko I. Asystent rodziny – towarzysz czy interwent? «Praca Socjalna». — 2016. — № 1.

19. Krasiejko I. Asystentura rodziny – rekomendacje metodyczne i organizacyjne, Wyd. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki społecznej. — Warszawa, 2016.

20. Krasiejko I. Metodyka działania asystenta rodziny, Wyd. 1, Wyd. Naukowe Śląsk, Katowice, 2010.

21. Krasiejko I. Nowa rola asystenta rodziny, [w:] D. Trawkowska (red.), Pomoc społeczna wobec rodzin, Interdyscyplinarne rozważania o publicznej trosce o dziecko i rodzinę, Wyd. Edukacyjne «Akapit». — Toruń, 2011.

22. Krasiejko I. Zawód asystenta rodziny w procesie profesjonalizacji, Wyd. Edukacyjne Akapit. — Toruń, 2013.

23. Krasiejko I., Krauze W., Częstochoński program asystent rodziny – charakterystyka realizacji programu oraz pierwsze efekty, «Pracownik Socjalny», 2010. — № 1.

24. Łangowska K., Asystent rodziny jako nowa metoda pracy pomocy społecznej, [w:] M. Szpunar (red.), Asystentura – nowa metoda w pomocy społecznej w Polsce, Wyd. MOPS w Gdyni, Gdynia, 2010.

25. Liciński A. Asysta rodzinna. Projekt realizowany od czerwca 2005 do marca 2008 roku w ramach PIW EQUAL. <http://www.przeciwubostwu.brpo.gov.pl/pliki/1226049987.pdf> [dostęp dnia 31. 08. 2012].

26. Marynowicz-Hetka E. Pedagogika społeczna, t. 1, Wyd. PWN. — Warszawa, 2006.

27. Marynowicz-Hetka E. Praca socjalno-wychowawcza z rodziną niepełną, IWZZ. — Warszawa, 1980.

28. Marzec-Holka K. Trauma przemocy seksualnej dziecka a granice interwencji w życie rodziny, [w:] A. Żukiewicz (red.), Asystent rodziny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki do wsparcia, Wyd. Impuls. — Kraków, 2011.

29. Matyjas B. Praca z rodziną dysfunkcyjną – w poszukiwaniu nowych strategii i modeli, [w:] E. Kantowicz, A. Olubiński (red.), Działanie społeczne na progu XXI w, Wyd. Edukacyjne «Akapit». — Toruń, 2003.

30. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Założenia projektu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nad dzieckiem, Warszawa 2008, http://www.frs.pl/docs/zalozenia_ustawy_o_wsparciu_rodziny_i_systemie_pieczy_zastepczej_nad_dzieckiem_luty_2009_roku.pdf?PHPSESSID=69n79op023ol02pi2g07r6jsg1 [dostęp dnia 11. 10. 2012].

31. Raclaw M. Zmiany w pracy socjalnej z rodziną – w stronę kontroli stylu życia i

zarządzania marginalizacją, [w:] M. Rymsza (red.), Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce. Między służbą a urzędem, Instytut Spraw Publicznych. — Warszawa, 2012.

32. Rudnik M. Asystentura rodzin realizowana w ośrodkach pomocy społecznej w Polsce, [w:] M. Szpunar (red.), Asystentura – nowa metoda w pomocy społecznej w Polsce, Wyd. MOPS w Gdyni. — Gdynia, 2010.

33. Rymsza M. (red.), Czy podjęcie aktywizujące ma szansę? Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce 20 lat po reformie systemu pomocy społecznej, Instytut Spraw Publicznych. — Warszawa, 2011.

34. Rymsza M. Opieka zastępcza nad dzieckiem a praca socjalna, czyli o niedostatkach zreformowanego systemu pomocy społecznej w Polsce, [w:] A. Kwak (red.), Z opieki zastępczej w dorosłe życie. Założenia a rzeczywistość, Instytut Spraw Publicznych. — Warszawa, 2006.

35. Rymsza M. Praca socjalna i pracownicy socjalni w modelu aktywnej polityki społecznej, [w:] K. Wódz, K. Piątek (red.), Socjologia i polityka społeczna a aktualne problemy pracy socjalnej, Wyd. Edukacyjne «Akapit». — Toruń, 2004.

36. Sałustowicz P. Czy warto inwestować w asystenturę rodzinną? «Praca Socjalna». — 2015. — № 4.

37. Skuza Z., Żukowska B. Propozycje zmian pomocy społecznej, «Problemy Społeczne», maj-czerwiec, 2010.

38. Szarfenberg R. Interwencja rodzinna i piecza zastępcza – pomiędzy mediami, polityką i dowodami, [w:] D. Trawkowska (red.), Pomoc społeczna wobec rodzin, Wyd. Edukacyjne «Akapit». — Toruń, 2011.

39. Szarfenberg R. (red.). Krajowy raport badawczy. Pomoc i integracja społeczna wobec wybranych grup – diagnoza standaryzacji usług i modeli instytucji, WRZOS. — Warszawa, 2011.

40. Szeroczyńska M. Asystent osoby z niepełnosprawnością. Studium prawnoporównawcze, Wyd. STI. — Warszawa, 2007.

41. Szmagałski J. Współczesne tendencje w pracy socjalnej - wciąż te same problemy? (komentarz), [w:] M. Rymsza (red.), Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce. Między służbą a urzędem, (raport z badań), Instytut Spraw Publicznych. — Warszawa, 2012.

42. Wódz K. Praca socjalna w środowisku zamieszkania, Wyd. Naukowe Śląsk. — Katowice, 1998.

43. Trawkowska D. Praca socjalna z rodziną w pomocy społecznej – skuteczny czy pozorny instrument przeciwdziałania wykluczeniu rodzin korzystających z pomocy społecznej, [w:] K. Wódz, S. Pawlas-Czyż (red.), Praca socjalna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego, Wyd. Akapit. — Toruń, 2008.

44. Zwoliński A. Krzywdzone dzieci. Zagrożenia współczesnego dzieciństwa, Wydawnictwo WAM. — Kraków, 2012.

45. Z wystąpienia Minister E. Rafalskiej na V Ogólnopolskim Zlocie Asystentów Rodziny, Gdynia dnia 12.09.2016 roku.